

<div></div>	<div>לעילוי נשמת</div>
דיני השבוע ומנהגיו	יעקב יוסף שמעון ונחמה חיה כחן ז"ל

שבת פרשת בראשית

ההפטרה: "כה אמר האל" (ישעיהו מב, ה).

מברכים החדוש: מר חשון

ב"יה רצון" יש לומר 'שתחדש עלינו את ה**חדוש הבא**...' **המולד:** אור ליום רביעי שעה 12, 54 דקות ו-8 חלקים. **ראש חודש מר חשון ביום הרביעי וביום החמישי** הבא עלינו ועל כל ישראל לטובה (אין אומרים 'ולמחרת'. האומרים 'הבאים' - טועים).

אין אומרים אב הרחמים ואין מזכירים נשמות.

במנחה אין אומרים "צדקתך". מתחילים לומר "ברכי נפשי". **יום שלישי במנחה**, ערב ראש חודש, אין אומרים תפילת יום כפור קטן.

בערבית: בתפילת העמידה 'יעלה יבוא'.

יום רביעי א' ויום חמישי ב' ראש חודש.

שחרית: בברכות, אחר פרשת התמיד אומרים "ובראשי חדשים". בשמונה עשרה - "יעלה ויבא". חצי הלל. שיר של יום, ברכי נפשי, קוראים בתורה בפרשת פנחס ל-4 קרואים, חצי קדיש, אשרי ובא לציון, חצי קדיש, חולצין התפילין, תפילת מוסף.

מתי חולצין תפילין לפני מוסף

שולחן ערוך, אורח חיים, הלכות תפילין כה, יג: "ביום ראש חודש, חולצים אותם (תפילין) קודם תפילת מוסף". ובמשנה ברורה: יחלוץ לאחר קדיש שלפני מוסף. ובמשנה ברורה: בעת אמירת ובא לציון, קודם שיאמר יהי רצון שנשמור חוקיך, ויש שנוהגים אז לחלוץ רק הרצועות מהאצבע (תכג ס"ק י בשם פמ"ג). ויש סוברים שיש לחולצם מיד לאחר החזרת הספר תורה להיכל (ס' כה ס"ק נט).

שני טעמים כתב הרדב"ז: 1: במוסף של ראש חודש אומרים קדושת כתר, והתפילין גם הם כתר, לכן אינו נכון להיות בתפילה זו עם כתר נוסף. 2: מוסף של ראש חודש דומה לשבתות וימים טובים, שהם 'אות' כפי שאמרה התורה "כי אות היא". לכן ראוי לעשות לאות זה היכר, ולא להניח תפילין שנקראים אות. **השוכח יעלה ויבוא בתפילת ערבית** - אינו חוזר, מפני שאין מקדשים את החודש בלילה (שולחן ערוך ורמ"א תכב, א ומשנה ברורה ב, ג).

השוכח יעלה ויבוא בשחרית או **בתפילת מנחה**, אם עדיין לא הזכיר את שם ה' בברכת 'ומחזירי שכינתו לציון', חוזר ואומר 'יעלה ויבוא'. אם הזכיר שם ה', מסיים 'למדני חוקיך', וחוזר ואומר 'יעלה ויבוא...' 'ותחזנה...' (משנה ברורה תכב, ה, וביאור הלכה קיד). הנזכר אחרי שהתחיל 'מודים', כל עוד לא סיים תפילתו חוזר ל'רצה' ואומר 'יעלה ויבוא' וממשיך כסדר התפילה עד גמירא. נזכר אחרי הפסוק 'היו לרצון' (השני - לפני 'עושה שלום'), חוזר לתחילת שמונה-עשרה. ואינו צריך לחזור 'ה' שפתי תפתח". (שולחן ערוך תכב, א ומשנה ברורה. שערי תשובה שם, ד וכף החיים טו).

שליח ציבור ששכח לומר בתפילת לחש 'יעלה ויבוא', אם כבר סיים תפילת הלחש - יכול לכוון לצאת ידי השלמה בחזרת הש"ץ, ולא צריך לחזור על תפילת לחש. אם בחזרת הש"ץ שכח ונזכר לאחר סיום החזרה אין צריך לחזור משום טרחא דצבורא, ויש לו לסמוך על תפילת מוסף שיתפלא ושם נזכר קדושת היום (משנה ברורה תכב, א), ואי זה שכתב בשולחן ערוך (קכו, ג): כל מקום שחיזירי חוזר ומתפלל, שליח צבור חוזר ומתפלל אם טעה כמותו (בתפילת בקול), אבל אם השלים תפילתו אין מחזירין אותו מפני טורח הצבור... אבל אם נזכר קודם שהשלים תפילתו חוזר ל'רצה' ואין בה טורח צבור.

הפסק בהלל

אסור להפסיק בדיבור בכל ההלל - אפילו לא בין הפרקים (שולחן ערוך תכב, ב). לענות אמן ובודאי אמן יהא שמיה רבא - מותר.

המאחר לבית הכנסת בהלל

המאחר לבית הכנסת והציבור עומדים בהלל, יאמר אותו תחילה ואח"כ יתפלל (משנה ברורה תכב, טו). כל זה בתנאי שאמר קודם ברכות התורה, ובתנאי

שנותר זמן לקריאת שמע ותפילת שמונה עשרה. העומד בפסוקי דזמרה והגיעו ציבור להלל - יפסיק, ויאמר עם הציבור, אבל בלא ברכה (שם במשנה ברורה). המאחר ואמר הלל עם הציבור, ואחר כך נזדמן לו מנץ שבו התפלל, רשאי לומר שוב הלל בלא ברכה.

יעלה ויבוא בברכת המזון

שכח לומר 'יעלה ויבוא' - אם עדיין לא אמר שם ה' בברכת בונה ירושלים, חוזר ל'יעלה ויבוא' ובנה ירושלים; ואם כבר סיים את הברכה, אך לא פתח עדיין בברכה שלאחריה ב'ברוך', אומר ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר נתן ראשי חודשים לעמו ישראל לזכרון', וממשיך בברכה שלאחריה.

שבת פרשת נח

ההפטרה: "רני עקרה" (ישעיהו נד, א). **והאשכנזים ממשיכים** 'עניה סוערה'.

העניות בה"ב: קודם שמחזירים ספר תורה להיכל (לפי האדר"ת קודם "אשרי") שליח ציבור מברך למתענים בה"ב. מי שדעתו להתענות עונה "אמן" אחר מי שברך ואזי אינו צריך עוד לקבל על עצמו התעניות. אבל אם רק חשב ולא הוציא המילים מפיו, אינו חייב להתענות.

נוסח הברכה: "מי שברך אבותינו אברהם יצחק ויעקב משה ואהרן דוד ושלמה, הוא יברך את אלה שיקבלו עליהם להתענות תענית שני וחמישי ושני; בשכר זה הקדוש ברוך הוא ישמרם ויצילם מכל צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה וישלח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם ויקבל תפילותיהם ויאזין שועותיהם עם כל ישראל אחיהם ונאמר אמן".

זמן קידוש לבנה: ממוצש"ק ד' מרחשון עד ליל רביעי י"ד בחודש.

כשמברך הברכה אינו פונה אל הלבנה, אלא פניו לכיוון שמתפללים ונותן עיניו בה ומברך, וכתב המגן אברהם (שם ס"ק ח), כי יסתכל בה רק פעם אחת ואח"כ אסור להסתכל בלבנה.

יום שני, ה' במרחשון, תענית שני קמא.

בשחרית: לסיווחת וקוראים בתורה בפרשת השבוע (לך לך). במנחה: אם יש עשרה מתענים קוראים בתורה בפרשת כי תשא "ויחל",

ליל רביעי - 'ותן טל ומטר', ביום שלישי בערב, ליל ז' במרחשון, בערבית מתחילים לאמר בברך עלינו: "ותן טל ומטר". שכח לומר טל ומטר או **שאמר ותן ברכה** וכבר אמר ברוך אתה ה', מסיים **את הברכה, ובמקום זה אומר: 'ותן טל ומטר לברכה'**. אם נזכר רק כשהתחיל "תקע בשופר" אומר ב"שומע תפילה". שכח גם שם אומר קודם "רצה". אם כבר התחיל "רצה" וחוזר לתחילת הברכה, דהיינו ל-"ברך עלינו". אם לאחר שעקר רגליו - חוזר לתחילת התפילה.

גשמים (ממאמר הרב חיים זוננפלד בענג שבת)

שנינו במשנה (ברכות לג, א) "מזכירין גבורות גשמים בתחיית המתים ושאלה בברכת השנים". ומה בין הזכרה לשאלה? פירש רש"י (שם) "מזכירין גבורות גשמים - משיב הרוח, שאינו לשון בקשה אלא לשון הזכרה ושבח. ושואלין - 'ותן טל ומטר' לשון בקשה". ועל כן נקבעה ההזכרה בברכות ראשונות, שהן ברכות השבח, ואילו שאלת 'ותן טל ומטר' בברכות הבקשה. ובמשנה תענית (ב, א): "מאימתי מחזירין גבורות גשמים?... רבי יהודה אומר: העובר לפני התיבה ביום טוב האחרון של חג - האחרון מזכיר, ראשון אינו מזכיר". ואשר לשאלה אמרו במשנה (שם י, א): "יבשלש במרחשון שואלין את הגשמים. רבן גמליאל אומר: בשבעה בו - חמשה עשר יום אחר החג, כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת".

כיון שרבן גמליאל תלה טעמו בעולי רגלים, סוברים כמה ראשונים, כי לאחר החורבן בדין אף שיבקשו על הגשמים עם הזכרת הגשמים במוצאי יום טוב האחרון של חג. אך להלכה פסקו הרי"ף והרמב"ם וכן בשולחן ערוך (ס' קיז סעיף א) כדעת רבן גמליאל: "ובארץ ישראל מתחילין לשאול ממל"ז ב'מרחשון'.

יום חמישי ח' במרחשון, תענית חמישי קמא.

נוהג כבשני קמא.

מערכת המשפט בישראל

והציבור הדתי

מבוא

בשלב מסוים במהלך המשא ומתן המסחרי, נדרשים הצדדים להכריע באשר לדין המהותי שיחול על החוזה ולהוות הגוף שיפסוק במקרה של מחלוקת הנוגעת לפרשנות ההסכם או לקיום תנאיו. מניסיוני המקצועי, לא נתקלתי בדרישה לערוך חוזה שאינו כפוף לדין הישראלי, או לדין זר כאשר אחד הצדדים הוא תושב חוץ. מעולם לא נדרשתי לנסח חוזה הקובע כי ההלכה היהודית תחול עליו, ואף לא לערוך הסכם המעניק לבית הדין הרבני סמכות להכריע בסכסוכים מסחריים. תופעה זו משותפת לכלל המגזרים; מרבית הלקוחות, בין אם חרדים, דתיים לאומיים או חילונים, מעניקים לבית המשפט האזרחי את הסמכות הבלעדית לדון במחלוקות הנוגעות להסכם. במקרים נדירים, הצדדים בוחרים למנות בורר שידון בסכסוך בהתאם לחוק הבוררות הישראלי. כאשר ההסכם אינו קובע את הדין החל, ובהנחה שמדובר בהסכם שנערך בישראל בין אזרחים, הדין מחייב כי בית המשפט האזרחי בישראל יכריע במחלוקות בהתאם לדיני מדינת ישראל.המציאות המתוארת לעיל שונה באופן מהותי מהתמונה המשתקפת בפסיקת ההלכה. כלל פוסקי ההלכה מגדירים את בתי המשפט במדינת ישראל כ"ערכאות של גויים", וקובעים כי קיימת איסור חמור על יהודים לפנות אליהם.המונח "ערכאות של גויים" ניתן לפרש בשתי דרכים עקריות. כפי שיתברר בהמשך: האחת, בחינת זהות השופטים - אם השופטים אינם יהודים, הרי שבית המשפט מוגדר כערכאה של גויים; השנייה, בחינת הדין המהותי שעל פיו פועל בית המשפט - אם אינו פוסק על פי ההלכה היהודית, ייחשב לערכאה של גויים גם כאשר כל השופטים יהודים שומרי תורה ומצוות. עד להקמת המדינה, הבחנה זו לא הייתה בעלת משמעות מעשית, שכן השופטים בבתי המשפט בחו"ל היו בדרך כלל לא-יהודים, והאיסור לפנות אליהם היה מוחלט - מדובר בשופטים שאינם יהודים, הפוסקים לפי דין זר. במהלך הדורות, קהילות ישראל מינו לעצמן בתי דין המורכבים משופטים יהודים, והסתפקו בכך, מבלי לדרוש בקיאות מעמיקה של השופטים בהלכה היהודית.לקראת הקמתה של מדינת ישראל, התעוררה מחדש הסוגיה בדבר מעמדם של בתי המשפט האזרחיים, אשר בהם מכהנים שופטים יהודים, אך הדין המהותי המיושם בהם אינו תואם את עקרונות ההלכה. סוגיה זו נדונה על ידי מספר רבנים בני התקופה, ובפרט על ידי הרב יצחק אייזיק הלוי הרצוג, אשר שימש כרבה הראשי הראשון של מדינת ישראל. עם הקמת המדינה, עוצבה מערכת המשפט הישראלית על יסודות החקיקה האנגלית והעות'מאנית, אשר שלטו בארץ ישראל טרם קום המדינה, ובהמשך שולבו בה גם חוקים שמקורם בארצות הברית. מציאות זו הציבה את פוסקי ההלכה, מאז ועד היום, בפני דילמה מורכבת: האם יש לראות במערכת המשפט הישראלית, על אף שרוב שופטיה יהודים, ערכאות של גויים? הגישה הרווחת בקרב רבני זמננו, מכל גוני הקשת, מסווגת את מערכת המשפט בישראל כערכאות של גויים, ומנחה כי כל מחלוקת מסחרית בין יהודים תידון אך ורק בפני בית הדין הרבני. עם זאת, בפועל, הציבור הרחב אינו פונה בהמוניו לבתי הדין הרבניים, ולפי ניסיוני, עסקאות מרכזיות במשק הישראלי אינן מובאות כלל לתתחם של בתי הדין הרבניים. הפער בין הפסיקה ההחלטית ביחס לבית המשפט לבין המציאות המעשית בולט לעין.

השנה, נבחן את מעמדו ההלכתי של בית המשפט הישראלי. נעמוד על הגורמים המביאים יהודים שומרי מצוות להמשיך ולפנות לערכאות המדינה, נגחת את נהלי הפסיקה של בתי הדין אשר מרתיעים רבים מהפניה אליהם, ולבסוף נגיע מתווה אפשרי לקיומה של מערכת משפט בישראל, אשר תהלום את צורכי כלל הציבור ותעמוד בדרישות ההלכה.

עו"ד דוד שפירא

מחבר סדרת הספרים תורת המשא ומתן א-ג

זווית הלכתית

הרב חן שריג

דרך צלחה לרבנות, לימודי רבנות דרך האינטרנט

קפה במלון, בגט צרפתי, הבאת אוכל בלא עירוב ודלת, חשמלית-

מתי מותר להנות ממלאכת גוי בשבת?

מלאכה שגוי עושה לצורך עצמו, מותר ליהודי ליהנות ממנה. עם זאת, נחלקו הראשונים לגבי לחם שאפה גוי לעצמו. הרא"ש (ביצה ג, יז) החמיר, משום שבערב שבת הקמח לא היה ראוי לאכילה ונחשב "נולד". אחרים אסרו מטעם נוסף, מפני שחכמים חששו שמא יבקש היהודי מהגוי להכין עבורו, ובפרט בדברים שאדם להוט אחריהם כמו אוכל. השולחן ערוך פסק שלכתחילה יש להחמיר, אולם בשעת צורך גדול, כגון שאין לאדם לחם אחר לסעודת שבת, ניתן לסמוך על המקילים (שו"ע או"ח שכ"ה, סעיף ד; משנה ברורה שם ס"ק ט"ז, י"ח). ביחס לקפה שהוכן על ידי גוי, האחרונים נחלקו האם מותר להנות ממנו במקום שהרוב אינם יהודים. נראה שהמקרה קל יותר, שכן המים היו ראויים כבר מערב שבת. ואכן, במקומות רבים נהגו להקל בשתיית קפה כזה, כפי שהעיד בשו"ת זרע אמת (סימן מ"א), וסמכו על כך שהקפה בטל במים עצמם, שהיו ראויים לשתייה כבר קודם.

לפיכך נכון לכתחילה להחמיר, אך במצבים שבהם אדם נותר ללא פת או זקוק לשתייה חמה, אפשר להקל, ובלבד שאין בעיה של כשרות. כך כתב גם ילקוט יוסף. (עמי מט).
באשר לבקשה מגוי להביא מאכלים או חפצים במקום שאין בו עירוב, מצאנו בגמרא (שבת קכב, ב) שגוי שמילא מים לצורך בהמת ישראל - אסור ליהודי ליהנות מהם. רבנו תם ביאר שהאיסור הוא דווקא בבהמה, מפני שאינה יכולה לרדת לשם בעצמה, אך אדם שיכול היה להגיע בעצמו - מותר לו. מכאן התיר ר"ת אף לאכול מלחם שהביא גוי מרשות אחרת. הרמ"א הביא את דעת ר"ת וכתב שאין למחות במקילים. "ויש מקילין ואומרים דאף אם הובא דרך רשות הרבים לצורך ישראל, מותר לאדם לשנות מהם הואיל ואפשר לילך שם ולשנות (טור בשם ר"ת); ויש מתירין אף לכתחלה (כל בו); וכן נהגו היתר לומר אף לכתחלה לאינו יהודי להביא שכר, או שאר דברים, דרך כרמלית או בלא עירוב, ואע"פ שיש להחמיר בדבר מכל מקום אין למחות ביד המקילין לצורך שבת ובשעת הדחק" (שכ"ה, י).

למעשה השלחן ערוך וורוב הפוסקים החמירו בכך וכתב המשנ"ב שלירא שמים נכון להחמיר בזה לכתחילה, אך בדיעבד יש לסמוך על רבנו תם בפרט בזמננו שלרוב הפוסקים רשות הרבים שלנו נחשבת לכרמלית שאיסורה מדרבנן (שער הציון ס"ק נ"ד).
נוסף לכך עולה השאלה האם יש בעיה בכך שהגוי נוסע ברכב או משתמש בחשמל כדי להביא את האוכל. המשנה ברורה (רע"ו, ס"ק ק"ז) כתב שאם גויה הדליקה נר כדי לשטוף כלים, הדבר נחשב שנעשה לצורך עצמה ומותר ליהודי ליהנות מכך. על פי זה, אם היה אפשר להביא את המצרכים בעגלה והגוי בחר לנסוע ברכב, אין איסור הנאה מצד הנאהה של היהודי. לבסוף יש לדון בהבחנה שבין "ריבוי הנאה" ל"חידוד הנאה". בשולחן ערוך (רע"ד, ד) נפסק שאם היה נר דולק ובא גוי והוסיף נרות, מותר להשתמש באורם, שכן מדובר בריבוי הנאה. כן נפסק שם שמותר לומר לגוי ליטול מוקצה, מאחר שגם יהודי יכול לטלטלו בשינוי (שם סעיף ג). שכאשר כבר קיימת הנאה מסוימת והגוי רק הרחיב אותה - מותר ליהודי ליהנות מכך. לעומת זאת, במקום שבו נוצרת הנאה חדשה, כגון פתיחת דלת חשמלית שאין אפשרות אחרת להיכנס דרכה, מדובר בחידוש הנאה, ויש להחמיר בו לכתחילה. יוצא שאם הגוי פתח דלת חשמלית במקום שבו קיימת גם דלת צדדית חלופית, וזהי חידוש הנאה ויש להחמיר. ואילו אם לאדם הייתה אפשרות מעשית אחרת להיכנס, למשל באמצעות מפתח או קריאה לאדם מבפנים, מדובר בריבוי הנאה, ומותר ליהנות מכך אף לכתחילה.